

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Л.С. СЕЛІВЕРСТОВА,
д.е.н., доцент, професор каф. фінансів, Київського національного торговельно-економічного університету

Державне регулювання страхового ринку України: сутність та особливості

В статті розглянуто інструменти державного регулювання страхового ринку; виділено напрями державно-го регулювання на сучасних страхових ринках; узагальнено завдання державного регулювання страхового ринку; проаналізовано взаємозв'язок та взаємозалежність між типом регулювання та структурою окремих страхових ринків.

Ключові слова: державне регулювання, інструменти, страховий ринок, страхування, структура ринку, типи регулювання.

Л.С. СЕЛІВЕРСТОВА,
д.э.н., доцент, професор кафедри финансов, Киевский национальный торгово-экономический университет

Государственное регулирование страхового рынка Украины: сущность и особенности

В статье рассмотрены инструменты государственного регулирования страхового рынка; выделено направления государственного регулирования на современных страховых рынках; выделено задачи государственного регулирования страхового рынка; проанализирована взаимосвязь и взаимозависимость между типом регулирования и структурой отдельных страховых рынков.

Ключевые слова: государственное регулирование, инструменты, страховой рынок, страхование, структура рынка, типы регулирования.

Л. SELIVERSTOVA,
Ph.D., Assoc. Professor Department. Finance, Kyiv National University of Trade and Economics

State regulation of insurance market in Ukraine: the nature and characteristics

In the article the instruments of state regulation of the insurance market; selected areas of state regulation in modern insurance markets; generalized problem of state regulation of the insurance market; analyzed the relationship and interdependence between the type of regulation and structure of individual insurance markets.

Keywords: government regulation, tools, insurance market, insurance market structure, types of regulation.

Постановка проблеми. Основною метою державного регулювання страхового ринку є забезпечення належного його функціонування, створення конкурентних умов діяльності страхових компаній та забезпечення належного рівня платоспроможності страховиків.

Страховий ринок як частина фінансово-кредитної сфери є об'єктом державного регулювання і контролю в цілях забезпечення його стабільного функціонування з урахуванням значущості страхування в процесі суспільного відтворення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасна економічна наука виявляє помітну зацікавленість до питань державного регулювання страхового ринку країни. Основи та принципи страхування представлені в працях відомих науковців: Мних М. В., Ротової Т. А., Філонюка О. Ф. [6], Ткаченко Н. В. [9], Тищенко Д. О. [10], Шіріняна Л. [11].

Дослідження вище перелічених та інших авторів заклали основу наукових знань, необхідних для розвитку теорії і практики державного регулювання страхового ринку. Однак багато аспектів державного фінансового регулювання страхової системи в теоретичному і методологічному плані вивчені ще недостатньо.

Мета статті. Вирішення проблеми підвищення ефективності державного фінансового регулювання страхового ринку обумовлює важливість проведення подальших наукових досліджень у цьому напрямку.

Виклад основного матеріалу. Державне регулювання страхового ринку здійснюється за допомогою широкого спектру різних інструментів, дія яких полягає у встановленні пропорцій розподілу і перерозподілу створеної вартості, регулюванні грошових потоків (доходів і витрат), тобто об'єктом впливу інструментів фінансового регулювання є фінансові відносини на страховому ринку. Універсальність і різноманітність застосовуваних інструментів визначають всеосяжний характер регулювання. Саме за допомогою інструментів державного регулювання відбувається регулювання основних фінансових показників діяльності страховиків (розміру власного капіталу, страхових резервів, прибутку і т. д.), визначаються загальні напрями і параметри їхньої інвестиційної діяльності, політика перестраховування, встановлюються взаємини зі страхувальниками, забезпечується захист страхувальників у випадку неплатоспроможності страхових компаній. За допомогою податків можна регулювати попит страхувальників на різні види страхування, впливати на притік капіталу в галузь, в той час як за допомогою бюджетних витрат можна стимулювати формування додаткового попиту та пропозиції за пріоритетними напрямками страхового захисту, впливати на розвиток інфраструктури страхового ринку, попереджати випадки банкрутства страховиків і т. д.

Інструменти – це безпосередні важелі впливу на мотивацію суб'єктів страхового ринку, що відносяться до визначеного методу і форми регулювання. Так, у нормативному регулюванні як приклад можна навести норматив відносно окремого аспекту фінансової діяльності страховиків, наприклад, норматив щодо інвестування страхових резервів у цінні папери, або норматив по передачі ризиків у перестраховування. Усі фінансові нормативи і регламенти за способом їхнього впливу на поведінку суб'єкта страхового ринку

можна підрозділити на 4 типи: заборони, примуси, обмеження, дозволи.

У податково-бюджетному регулюванні страхового ринку інструментами виступають бюджетні витрати (державні інвестиції, види бюджетних страхових субсидій по конкретних видах страхування), види податкових пільг по конкретних податках (наприклад, соціальне відрахування по витратах фізичної особи на добровільне медичне страхування).

Інструменти фінансового регулювання (нормативи) також знаходять застосування в антимонопольному регулюванні страхового ринку (наприклад, у ЄС введені ліміти у виді граничної частки ринку в конкретному виді страхування). Протекціоністське регулювання в страхуванні, тобто регулювання присутності іноземного капіталу на національному страховому ринку також засновано на застосуванні фінансових нормативів (наприклад, можуть застосовуватися підвищені нормативи мінімального розміру статутного капіталу страховиків для спільних компаній, а також граничні значення (квоти) іноземної участі в статутному капіталі одного страховика, чи всіх страховиків).

Усю сукупність використовуваних інструментів державного регулювання за характером впливу можна підрозділити на стимулюючі та стримуючі.

Державне регулювання страхового ринку – це цілеспрямований процес або система методів, форм, інструментів, яка побудована належним чином та може застосовуватися у різних країнах відповідно до моделі державного регулювання конкретних напрямів регулювання [1]. З огляду на сучасний стан, тенденції і проблеми розвитку світової страхової системи, доцільно виділити наступні основні напрями державного регулювання на сучасних страхових ринках:

1. Забезпечення виконання зобов'язань суб'єктами страхової справи. Це найважливіший, багатоаспектний напрям регулювання, основу якого складає регулювання фінансової стійкості страховиків.

2. Створення фінансового механізму захисту інтересів страхувальників у випадку неплатоспроможності суб'єктів страхової справи.

3. Розвиток страхового ринку і зростання його конкурентоспроможності (підвищення місткості страхового ринку, стимулювання попиту страхувальників, удосконалення інфраструктури і т. д.).

Кожний з виділених напрямів регулювання реалізується за допомогою характерного для нього сполучення методів, форм і інструментів державного впливу.

Державне регулювання страхового ринку спрямоване на досягнення загальної мети його регулювання – максимальної реалізації функцій, що виражається у вирішенні конкретних завдань, зміст яких може змінюватись в різні історичні періоди розвитку стра-

хового ринку[6, с.73]. Узагальнено ці завдання можна сформулювати в такий спосіб:

1. Забезпечення виконання зобов'язань суб'єктами страхової справи (забезпечення платоспроможності страховиків і страхових брокерів);

2. Створення фінансових механізмів захисту страхувальників у випадку банкрутства страховиків і невиконання зобов'язань страховими брокерами.

3. Розвиток страхового ринку і підвищення його конкурентоспроможності (стимулювання збільшення капіталізації страховиків, зростання попиту страхувальників на страхові послуги, стимулювання розвитку окремих чи сегментів інфраструктури страхового ринку).

Також інструменти регулювання широко використовуються в антимонопольному і протекціоністському регулюванні страхового ринку; для запобігання фіктивним договорам страхування з метою ухилення від сплати податків чи переказу грошей за кордон. Уряд може використовувати інструменти регулювання для спрямування інвестиційних потоків у пріоритетні, з макроекономічних позицій, об'єкти інвестування та в інших цілях.

Усі перераховані завдання в комплексі сприяють підвищенню надійності, ефективності, і, тим самим, популярності страхування в країні, тобто реалізації захисної функції страхового ринку, від якої вже прямо залежить реалізація всіх інших функцій.

Основною метою державного регулювання страхового ринку є забезпечення належного його функціонування, створення конкурентних умов діяльності страхових компаній на ньому та забезпечення належного рівня платоспроможності страховиків. Особливо в умовах розвитку кризових явищ на ринку страхових послуг вплив регуляторного органу має надважливе значення.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання ринків у сфері ринків фінансових послуг в сучасних умовах розвитку впливає на діяльність страхових компаній шляхом ліцензування страхової діяльності, нормування розмірів статутного капіталу, проведення різного роду перевірок та видання розпоряджень про порушення та видача штрафних санкцій, контролю як за обсягом сформованих страхових резервів, в тому числі резервів зі страхування життя і технічних резервів, так і за складом та розміщенням активів, визначених ст. 31 Закону України «Про страхування» [2] для представлення коштів страхових резервів, а також контролю за видачею ліцензій страховикам та їх анулюванням. Крім спеціального регуляторного органу на діяльність страхових компаній також впливає чинне податкове законодавство, встановлюючи ставки податків та порядок сплати до бюджету.

Лібералізація економіки і просування принципів вільного ринку, що реалізуються нині в національних межах, а також в масштабах міжнародних інтеграцій-

них угруповань і світового господарства в цілому, не повною мірою проявляють себе в страховій діяльності. Не лише в Україні, але і в країнах з ліберальними типами економічних систем в цьому секторі ринкових послуг досі зберігається значний ступінь державного втручання. Аналіз показує, що між типом регулювання і структурою окремих страхових ринків спостерігається певний взаємозв'язок і взаємозалежність.

До причин збереження значного ступеня державного втручання в страхову діяльність можуть бути віднесені наступні.

1. Соціальний характер страхування. Страхові послуги, що надають захист від різноманітних природних, техногенних і побутових ризиків, придбають насамперед, тому що це життєво необхідно і окремій людині, і суспільству в цілому. У багатьох випадках держава зобов'язує громадян користуватися послугами страховиків, тим самим створюючи необхідність регулювання їх діяльності.

2. Невизначеність вартості послуги, що відбивається в неможливості однозначної оцінки витрат, пов'язаних із страховим продуктом, як у момент продажу, так і в період виконання страховиком своїх зобов'язань, зокрема при врегулюванні збитків.

3. Непрозорість витрат. У страхуванні процес ціноутворення вимагає експертної оцінки розміру нетто-премії і масштабів витрат на виплати. Послуги страхових компаній, як правило, мають нематеріальну природу, і споживач не в змозі оцінити їх якість у момент купівлі. Страховик може встановити ціну, неадекватну якості страхової послуги, зловживати недостатньою обізнаністю страхувальника відносно змісту і умов договорів, що укладаються, помилки або неточності яких виявлятимуться лише після настання страхового випадку. Необхідність забезпечення контролю якості страхових послуг і продуктів, виконання зобов'язань по договорах страхування, запобігання зловмисному використанню неінформованості страхувальників з боку страхових компаній зумовлює регулювання страхової діяльності.

4. Ціла група спеціальних причин, що визначають необхідність регулювання страхової діяльності, пов'язана зі значними негативними наслідками неплатоспроможності та фінансової нестійкості страхових компаній, коли страхова організація не може виконати свої зобов'язання перед страхувальниками.

Аналіз світової практики свідчить про наявність значної взаємозалежності між типом регулювання і структурою окремих страхових ринків – монополістичною, конкурентною та олігополістичною. Для виявлення характеру цієї взаємозалежності розглянемо коротку характеристику структури страхових ринків світу.

Структура страхового ринку базується на трьох структурних змінних: ступені концентрації, свободі входу і виходу в страхову галузь, державному обмеженні обсягів ризиків, що приймаються, і конкуренції [7, с.40].

Поведінка ринку (ринкова поведінка учасників ринку – страхових компаній) відбиває реакцію виробників страхових послуг на зміну кон'юнктури ринку і використання ними можливостей змови по тарифах і цінах. Результативність характеризується довгостроковими результатами роботи ринку і динамікою його основних показників, передусім прибутком та інноваціями.

При аналізі структури ринку слід виділити наступні характеристики ринкової структури:

- 1) концентрація ринку;
- 2) наявність обмежень входу і виходу;
- 3) обмеження поточної діяльності.

Розглянемо ці параметри на прикладі аналізу ринків страхових послуг.

1. Концентрація. Концентрація страхових ринків у світовому господарстві є відносно невисокою. Найбільш неконцентрований страховий ринок характерний для ліберального режиму регулювання Великобританії: у кінці ХХ – початку ХХІ ст. коефіцієнт концентрації для чотирьох найбільших страхових компаній склав тільки 7%. У США, при загальній кількості страхових організацій 5000, коефіцієнт концентрації чотирьох найбільших фірм склав усього 9,9%, що пов'язано з високою фрагментацією ринку і регулювання: більшість компаній мають ліцензію на роботу лише в декількох штатах. Отримання додаткових ліцензій пов'язане з високими трансакційними витратами, тому режим регулювання зумовлює наявність великої кількості дрібних локальних страховиків.

Середня концентрація характерна для традиційно регульованих ринків деяких країн континентальної Європи (Німеччина, Франція). Високий рівень ринкової концентрації спостерігається в Швеції [8, с.255]. Проте, вступ Швеції в ЄС з наступною лібералізацією режиму регулювання, а також зняття заборони на діяльність брокерів в 1991 р. призвели до зниження рівня концентрації на національному ринку. На жорстко регульованому і висококонцентрованому ринку Японії, де працюють менше 100 компаній, десять страховиків обслуговують понад 70% страхового ринку. Отже, спостерігається прямо пропорційна залежність ступеня концентрації і державного втручання: чим вищий рівень концентрації і монополізації ринку, тим вищий рівень регулювання (Швеція, Японія); чим нижчий рівень концентрації і ліберальніший (конкурентний) ринок, тим нижчий рівень державного впливу на страхову діяльність (США, Великобританія). Змішаний варіант олігополістичного страхового ринку і високого рівня регулювання демонструють Німеччина і Франція.

2. Обмеження входу і виходу. У ряді випадків теоретично прості процедури можуть на практиці виявитися серйозною перешкодою для входу на ринок або виходу з нього.

Можна виділити наступні проблеми входу на ринок.

1) економія на масштабах. У страхуванні спостерігається постійна або зростаюча економія від масштабу діяльності. Новий учасник ринку повинен мати значні початкові ресурси і заявити про себе як про велику організацію.

Економія на масштабах знижує конкурентоспроможність малих/середніх або нових компаній. За наявності на ринку можливостей диференціації продукту компанії можуть уникнути цієї проблеми, зайнявши невелику нішу, що не дає переваг і є нецікавим для великих страховиків;

2) капіталізація. Чим жорсткіші вимоги пред'являють регулюючі структури до мінімального розміру початкового сплаченого капіталу страхової компанії, тим складнішим є доступ на ринок малого і середнього бізнесу практично в усіх країнах і регіонах світового господарства. Ці вимоги варіюються залежно від країни і виду діяльності. Так, в штаті Нью-Йорк мінімальний розмір початкового капіталу для отримання ліцензії на страхування майна складає 500 тис. дол. США, а в Індії – до 23 млн. дол. для іноземних страховиків [9, с.21];

3) диференціація продукту. Диференціація і введення нового продукту є основною конкурентною перевагою нових компаній. Для реалізації цієї переваги потрібний м'який режим регулювання умов договору страхування. Такий режим характерний, зокрема, для Великобританії, де регулювання ґрунтується на принципі: «Можете продавати усе, що хочете, до тих пір, поки ви в змозі виконувати взяті на себе зобов'язання». Навпаки, в Японії ліцензування нового продукту повністю залежить від суб'єктивного рішення Міністерства фінансів і займає стільки часу, що інші компанії встигають скопіювати нововведення. Регулювання змісту договорів і тарифів не дає можливості конкурувати на основі цін або інновацій. Таким чином, режим регулювання (м'який, жорсткий) умов і правил договору страхування, тарифів, цін, введення і ліцензування нового продукту визначає наявність або відсутність конкурентних переваг для нових компаній;

4) маркетинг і розповсюдження. Маркетинг вважається головною причиною неефективності роботи страхової компанії. У деяких країнах (наприклад, США) використання системи страхових агентів дозволяє тільки створеній компанії долати це вузьке місце, уникаючи витрат на створення своєї власної мережі розповсюдження. Система прямого збуту (існуюча, наприклад, в Німеччині) є серйозним бар'єром, оскільки вона вимагає значних додаткових вкладень при утворенні страхової компанії [10, с.97]. Можуть існувати й інші

перешкоди збуту продукту, наприклад, існуюча в Японії система тісних міжкорпоративних зв'язків. Очевидно, що в маркетингу мережа незалежних агентів дорожча, але ефективніша ніж система прямого продажу;

Б) процес ліцензування. Процес ліцензування може займати тривалий час і уповільнюватися в зв'язку з обставинами, не зафіксованими в правилах ліцензування, в тому числі внаслідок порушень з боку регулюючих органів. Тому в ряді країн законодавство передбачає максимальний термін розгляду заявки на отримання ліцензії. Наприклад, в Індонезії орган нагляду повинен видати ліцензію в два етапи, кожен з яких не може тривати більше 30 днів [11, с.57]. Умови ліцензування можуть забороняти видачу ліцензії окремим категоріям заявників, наприклад дочірнім організаціям або представництвам іноземних страховиків.

Вихід на страхові ринки зазвичай здійснюється досить вільно. Але в деяких випадках законодавство передбачає наявність тимчасового лагу між збором премій і виконанням зобов'язань. Прикладом такого роду є прийняття в штаті Каліфорнія в листопаді 1988 р. Пропозиції 103, регулювання страхування автотранспорту, що передбачає реформування, у тому числі зниження загального рівня тарифів по автострахованню і заборона на розрив договорів страхування за ініціативою компанії [11].

Обмеження виходу можуть існувати у формі штрафних санкцій, призупинення, заборони на певний вид страхування, відгуку усіх ліцензій на заняття страховою діяльністю;

3. Обмеження поточної діяльності. Поточна діяльність страховиків обмежується для зниження конкуренції і скорочення обсягів ризиків, що приймаються, з метою захисту страхувальників (індивідуальних більшою мірою, чим інституціональних) і суспільства від можливих зловживань. Обмеження передбачають обов'язкове продовження полісів, регулювання тарифів, контроль платоспроможності та інвестиційної діяльності. Найжорсткіший режим (до прийняття третьої Групи Директив ЄС), що включає державний контроль за страховими преміями для багатьох видів страхування, попереднє схвалення змісту і стандартні умови контрактів склався в Німеччині, Франції та Італії.

Особливостями моделі досконалої ринкової конкуренції є висока частка малих і середніх підприємств, середня норма прибутку, низькі вхідні бар'єри, висока динаміка і об'єм інноваційних продуктів. Моделі олігополістичного ринку властивий перетин вказаних характеристик, оскільки однорідна або диференційована конкуруюча продукція виробляється декількома продавцями для багатьох покупців.

Відповідно до структури страхових ринків (конкурентної, олігополістичної, монополістичної) склада-

ються три основні типи державного регулювання страхової діяльності: ліберальна система регулювання, обмеження ринкових механізмів, державне забезпечення страхування [9, с.235].

Для першого з виділених типів, тобто ліберальної системи регулювання, характерне прагнення до створення конкурентного ринку і мінімального втручання держави в його функціонування. Така модель регулювання обмежується контролем платоспроможності страхових компаній. Її можна також охарактеризувати як *ex-post* регулювання. Державне втручання у функціонування ринку здійснюється тільки після того, як виявляється відхилення від бажаного результату. Такі системи регулювання страхової діяльності існують у ряді європейських країн (Великобританії, Ірландії, Нідерландах), в більшості штатів США і Чилі.

Системи державного регулювання страхової діяльності другого типу передбачають значне обмеження ринкових механізмів, а також частковий або повний захист комерційних страхових компаній від конкуренції. Цілями змішаної моделі є значне обмеження ринкових механізмів, як і частковий або повний захист комерційних страхових компаній від конкуренції. В ході регулювання цього типу набагато частіше удаються до використання інструментів *ex-ante*, тобто для запобігання можливих проблем шляхом завчасного встановлення правил поведінки на ринку. Такі системи регулювання склалися в Японії, Південній Кореї, деяких європейських (Швейцарія) країнах.

До третього типу відносяться ринки, основою яких є державне забезпечення страхування і регулювання, насамперед, в економічних і суспільних цілях, що практично не залишає можливості використання ринкових механізмів. До теперішнього часу системи регулювання третього типу ще зберігаються, наприклад, в Китаї та Індії.

Регулювання страхової діяльності здійснює безпосередній вплив на формування структури національного страхового ринку. Результатом використання першого з виділених вище типів регулювання зазвичай є створення ринку з конкурентною структурою. У разі відповідності системи регулювання другому типу складається ринок із структурою, близькою до олігополістичного, а третій тип, як правило, формує державну монополію на страхування.

Кожна система регулювання виправдана в певних умовах, має свої переваги і недоліки. Система державного забезпечення гарантує найкращий контроль за розвитком страхування, долаючи недовіру до ринку і захищаючи інтереси страхувальників.

Проте в умовах монополізованих страхових ринків надмірного поширення набувають обов'язкові види страхування, які розцінюються населенням як додатковий податок, що надає право на отримання ком-

пенсації всякого роду збитків з боку держави. Спостерігаються обмеження динаміки освоєння ринку при збільшенні навантаження на державний бюджет, недостатнє забезпечення потенційного попиту на страхові послуги, в'ялий розвиток інновацій і розробок нових продуктів. Цей підхід до регулювання страхової діяльності призводить до бюрократизації системи регулювання і розвитку колективної безвідповідальності. Ліберальні системи регулювання мають ряд істотних переваг. До їх переваг слід, в першу чергу, віднести здатність забезпечувати найширший попит на страхові продукти і розробляти нові пропозиції, адаптуючись до потреб ринку. У багатьох випадках конкуренція забезпечує ефективніше розміщення ресурсів, знижуючи страхові тарифи. Покладаючись багато в чому на роботу механізмів саморегулювання, ліберальна система призводить до скорочення державних витрат на діяльність органів нагляду. Наприклад, на початку 1960-х років в органах нагляду Великобританії, маючи ліберальний режим регулювання, працювало 8 працівників, а кількість зайнятих в аналогічній службі штату Нью-Йорк, маючи одну з найбільш жорсткіших систем регулювання в США, на початку ХХ ст. досягало 200 працівників [12]. Конкуренція на внутрішньому ринку сприяє посиленню національних страхових компаній і їх конкурентних переваг відносно страхових організацій країн із захищеними ринками. Це підвищує їх міжнародну конкурентоспроможність при виході на міжнародну арену.

Режим регулювання був одним з чинників, що зробив страховиків європейських країн, які дотримуються ліберальних систем, провідними експортерами страхових послуг. Одночасно державна підтримка розвитку конкурентних переваг є природним захистом внутрішнього ринку від конкурентів з інших країн, які не звикли працювати в нестабільних умовах. Одночасно існує ряд труднощів, що змушують історично ліберальні ринки посилювати системи регулювання. Конкуренційні ринки нестабільні; їх відмінною особливістю є феномен циклічності технічних результатів і прибутку.

Конкуренційне регулювання покладається на використання методів ex-post і часто призводить до масових банкрутств в результаті своєї неспроможності компенсувати «провали ринку». В якості прикладу можна привести банкрутство 9 страхових компаній, які займалися страхуванням автотранспортних засобів в 1966–1967 рр. у Великобританії, в результаті чого значно збільшились повноваження органу нагляду, включаючи ліцензування і контроль поточної діяльності [13, с.52].

У ряді країн спостерігається збільшення частки ринку великих страховиків за рахунок розширення діяльності транснаціональних фінансових конгломератів і процесу концентрації національних страхових ком-

паній, що, у свою чергу, породжує нестабільність фінансового ринку, яка посилюється під впливом цінової конкуренції, буму кредитного ринку, розширення операцій на ринку нерухомості, ринку акцій та ін. Усі ці процеси призводять до кризи світової фінансової системи – невід'ємної риси лібералізації [10, с.97].

Незважаючи на недоліки ліберальної моделі регулювання, на протигагу концепції державної монополії на страхування, на найбільших світових ринках переважає тенденція до лібералізації і підвищення конкурентоспроможності страхових організацій. Проте ні державне забезпечення страхування, ні ліберальне регулювання не в змозі повною мірою сприяти розвитку ринку. Тому, оптимальним слід визнати проміжний змішаний тип регулювання ринкових механізмів. Ця модель практично ідеальна з точки зору сприяння розвитку внутрішнього ринку, захисту національних страхових компаній, підвищення стабільності результатів і усунення циклічності. До цього методу регулювання найчастіше вдаються країни, страхові ринки яких перебувають у стадії кризи або становлення. Наприклад, однією з причин введення системи регулювання ринкових механізмів в Японії і Німеччині була необхідність зосередитись на відновленні національної промисловості і страхового ринку в післявоєнний період. Аналогічно в наш час до регулювання ринкових механізмів найчастіше звертаються країни, які розвиваються, та країни з перехідною економікою.

Система регулювання ринкових механізмів може сприяти отриманню страховиками високих прибутків, порівняно з тими, які могли б вони отримувати в умовах конкурентного ринку. Стабільність результатів зробила Німеччину найбільш привабливим ринком з точки зору іноземних інвесторів, хоча регулювання умов договорів і тарифів фактично позбавило їх можливості конкурувати за ціновими параметрами та інноваціями [12]. В цілому, слід зазначити поступове усунення відмінностей в системах державного регулювання страхової діяльності: кількість монополістичних ринків поступово скорочується; на конкурентних ринках вводиться жорсткіше регулювання; ринки з регулюванням ринкових механізмів поступово стають відкритішими.

Серед причин зближення систем регулювання страхової діяльності слід, в першу чергу, відмітити загальні економічні тенденції, розвиток фінансової конвергенції, процеси світової інтеграції і інституціоналізацію регулювання.

Україна помітно відстає в процесі приведення регулювання страхової діяльності у відповідність до світових стандартів. По мірі лібералізації український страховий ринок найближче до національного типу. В процесі лібералізації ринку виділяється ряд етапів, що ведуть від консервативного до відкритого ринку.

Відповідно до цієї періодизації Україна нині знаходиться на стадії обмеженої лібералізації.

Висновки

Отже, ринок страхових послуг передбачає самостійну діяльність його учасників, які знаходяться в умовах конкурентоспроможної сфери і будують свої відносини на коливаннях попиту та пропозиції. Ринок страхових послуг є ефективним засобом перерозподілу коштів, які раніше були накопичені для подальшого вкладання в розвиток економіки країни. Аналіз інтеграційних процесів на страховому ринку України дозволяє зробити висновок про недостатній ступінь його розвитку і про необхідність подальшої лібералізації, покликаної сприяти інтеграції у світове страхове господарство. В Україні, як і на світовому ринку страхування, має місце процес збільшення капіталізації національних страховиків, злиття страхового, банківського та промислового капіталів. Лібералізація торгівлі страховими послугами сприяла виходу українських страховиків на іноземні ринки, але присутність національного страхового капіталу на них незначна.

Список використаних джерел

1. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>
2. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. №85/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>
3. Офіційний сайт Нацкомфінпослуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nfp.gov.ua>
4. Обговорення антикризових заходів у страховій галузі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nfp.gov.ua/news/976.html>
5. Вимоги до рейтингів фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків-нерезидентів та поряток їх підтвердження : Розпорядження Нацкомфінпослуг від 11.07.2013 р. № 2262 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1285-13>
6. Філонюк О. Ф. Страховий ринок України як об'єкт державного регулювання / О. Ф. Філонюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – №22. – С. 73–77
7. Чернишова Г. Оподаткування страхових компаній / Г. Чернишова // Вісник податкової служби України. – 2009. – №21. – С. 39–41
8. Чижов О. В. Механізм зниження тіньової економіки через діяльність банків і страхових організацій / О. В. Чижов // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №12. – С. 252–259
9. Ткаченко Н. В. Міжнародна практика побудови систем страхування депозитів / Н. В. Ткаченко // Фінансовий простір. – 2014. – № 4. – С. 235–244.
10. Тищенко Д. О. Необхідність вдосконалення системи державного регулювання страхування в Україні // Ринок цінних паперів України. – 2012. – №9. – С.95–100.
11. Шірінян Л. Удосконалення організації фінансів та оподаткування страхових компаній України / Л. Шірінян // Економіка України. – 2010. – №6. – С. 55–66
12. Сайт Всеукраїнського об'єднання громадських організацій «Асоціація страхувальників України» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://insurhelp.org.ua/polls.html#2>.

УДК 331.522.4:338.432:33.053:005.336.4-027.63

О.С. МОЛНАР,
к.е.н., доцент, завідувач кафедри економічної теорії ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
Ф.А. ВАЖИНСЬКИЙ,

к.е.н., старший науковий співробітник, ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долошнього НАН України»,
Н.Ю. КИРЛИК,

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Світовий досвід формування та використання трудового потенціалу аграрного сектору та його державної підтримки: уроки для України

У статті узагальнено іноземний досвід формування та використання трудового потенціалу, а також досвід державної підтримки цих процесів. Вивчення іноземного досвіду формування та використання трудового потенціалу аграрного сектору, а також механізмів державної підтримки цих процесів дає можливість, з одного боку, порівняти тенденції розвитку трудового потенціалу у сільському господарстві України у найбільш розвинених країнах, з іншого, обґрунтувати пропозиції щодо удосконалення механізмів формування трудового потенціалу у національному аграрному секторі.

Ключові слова: трудовий потенціал, сільгосптоваровиробники, фермерські господарства, державна підтримка аграрного сектору економіки, доходи, конкурентоспроможність, ефективність, інновації.